

TÜRK YE'DE YER NDE PS KOLOJ K TAC Z ORANININ VE TÜRLE N N BEL RLENMES : B R ÖLÇEK GEL T RME ÇALI MASI

Pınar TINAZ¹, Sibel GÖK², I ıl KARATUNA³

¹Marmara Üniversitesi, .B.F., Çalı ma Ekonomisi ve Endüstri li kileri Bölümü, Profesör Dr.

²Marmara Üniversitesi, .B.F., Çalı ma Ekonomisi ve Endüstri li kileri Bölümü, Ö retim Görevlisi Dr.

³Kırklareli Üniversitesi, Lüleburgaz MYO, Büro Yönetimi ve Sekreterlik Programı, Yardımcı Doçent Dr.

MEASURING THE OCCURRENCE AND TYPES OF WORKPLACE BULLYING IN TURKEY: A SCALE DEVELOPMENT STUDY

Abstract: The aim of the present study was to develop a valid and reliable scale investigating the occurrence and types of workplace bullying in Turkey. The sample consisted of 908 employees from the services sector in Istanbul and the data were collected between March and June 2009 using a questionnaire developed for this purpose. Reliability and exploratory factor analysis were used. Exploratory factor analysis indicated that four factor scale comprising 28 items provided the best fit to the data ($\chi^2_{(378)}=10523.337$, $KMO=0.95$, $p=0.000$). Reliability analysis showed that the scale had high internal consistency (Cronbach's Alpha value=0,933). 13,5% of the participants were found to be the victims and 'work-related' and 'downward' workplace bullying were among the most frequently encountered types. Our findings reveal that "Workplace Bullying Scale - Turkey" is a valid and reliable scale for measuring workplace bullying and the findings support the use of the scale in future researches.

Keywords: Workplace Bullying, Mobbing, Turkey, Scale Development.

TÜRK YE'DE YER NDE PS KOLOJ K TAC Z ORANININ VE TÜRLE N N BEL RLENMES : B R ÖLÇEK GEL T RME ÇALI MASI

Özet: Bu ara tırmanın amacı, Türk çalı ma hayatında psikolojik taciz oranını ve türlerini belirlemek için kullanılabilir geçerli ve güvenilir bir ölçek geli tirmek olarak belirlenmiştir. Ara tırma Mart-Haziran 2009 tarihleri arasında, İstanbul'da hizmet sektöründe istihdam edilen 908 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı olarak tarafımızdan hazırlanan soru formu kullanılmıştır. Statistiksel analizde, açıklayıcı faktör analizi ve güvenilirlik analizinden yararlanılmıştır. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda 28 maddeden oluşan dört faktörlü "yerinde Psikolojik Taciz Ölçeği" (PTÖ) geliştirilmiştir (KMO katsayısı = 0,950, Bartlett testi $\chi^2_{(378)} = 10523,337$, $P(\sigma) = 0.000$). Güvenirlilik analizi sonucu, ölçeğin yüksek bir iç tutarlılık katsayısına sahip olduğunu göstermiştir ($\alpha = 0,933$). Katılımcıların %13,5'inin PTÖ'ye göre yerinde psikolojik taciz mağduru olduğunu saptanmıştır. "Yukarıdan aşağıya doğru" ve "içeriden dışarıya doğru" psikolojik taciz, en sık karşılaşılan türler arasında yer almıştır. Ara tırma bulguları PTÖ'nün, bundan sonra geliştirilecek ve Türk çalı ma hayatında psikolojik taciz oranını ve türlerini belirlemeye hedefleyen çalışmalar için geçerli ve güvenilir bir ölçek geli tirmeye desteklemektedir.

Anahtar Kelimeler: yerinde Psikolojik Taciz, Türkiye, Ölçek Geli tirme.

I. GİRİŞ

yerinde psikolojik taciz, çalı ma yaşamının varlığından bu yana yaşamına karşın, ancak son otuz yıldır tartışılan bir konu olup, yerinde bir veya daha fazla kişinin, genellikle belirli bir sistematik ve uzun süreli saldırgan davranışlar yönelttiği ve hedef kişinin bu davranışlar karşısında kendini savunmasız hissettiği bir süreci ifade etmektedir [1]. Bu süreç içerisinde yöneltilen saldırgan davranışların veya dümanca iletişimin, yerinde psikolojik taciz olarak isimlendirilebilmesi için, söz konusu davranışların ya da iletişimin sürekli ve düzenli olarak ve belirli bir süre yöneltilmesi gerekmektedir. Tek seferlik ya da aniden bir tartışma ya da anlaşmazlık, yerinde psikolojik taciz kapsamında değerlendirilmemektedir [2,3].

yerinde psikolojik taciz konusundaki bilimsel çalışmaların öncüsü kabul edilen Alman kökenli sveçli psikolog ve psikiyatrist Heinz Leymann, yerinde psikolojik tacizin; "kendini göstermeyi ve iletişim oluşturmaya yönelik davranışlar" (bireyin kendini ifade etmesini engelleme ve sürekli eleştirme vb.), "sosyal ilişkilerle ilişkili saldırılar" (konu mama, diğerlerinden ayrı bir yer verme vb.), "itibara yönelik saldırılar" (arkadan konuşma, alay etme vb.), "kişinin ya da am kalitesi ve mesleki durumuna yönelik saldırılar" (görevleri kısıtlama, anlamsız görevler verme vb.) ve "kişinin sağlığını tehdit eden saldırılar" (fiziksel iddet, cinsel taciz vb.) ekinde yönetilebilecek önlemleri [1,4].

yerinde psikolojik taciz; ma durun sa lı nın bozulmasına [5-10], i ten ayrılmasına [11-13] neden olabilen ve aynı zamanda kurumu [14-17] ve di er çalı anları [17,18] olumsuz etkileyen bir süreçtir. Avrupa'da her 20 çalı andan birinin, son bir yıl içinde i yerinde psikolojik taciz davranı ları ile kar ıla tı ı saptanmı tır [19]. Avustralya'da 350.000 çalı anın, uzun süreli olarak i yerinde psikolojik taciz ma duru oldu u, 2.5 milyon çalı anın ise çalı ma hayatı sürecinde i yerinde psikolojik tacizin bir türüne maruz kaldı ı [20] belirlenmi tir. ABD'de ise i gücünün %37'sinin (yakla ık 54 milyon ki i), i yerinde psikolojik taciz davranı ları ile kar ıla tı ı ifade edilmektedir [21]. Türkiye'de yapılan çalı malar da benzer bulgulara i aret etmektedir. Örne in sa lık, e itim ve güvenlik sektörlerinde yapılan bir çalı mada, 944 ki inin %55'inin son bir sene içinde i yerinde psikolojik taciz davranı ları ile kar ıla tı ı; %47'sinin ise bu davranı lara tanık oldu u belirlenmi tir [22]. 315 ilkökul ö retmenini kapsayan di er bir çalı mada, ö retmenlerin %50'sinin i yerinde psikolojik tacizle kar ıla tı ı saptanmı tır [23]. 505 hem irenin katılımıyla gerçekte tirilen bir çalı mada ise, katılımcıların %86'sının son bir yıl içinde i yerinde psikolojik taciz davranı larına maruz kaldı ı kaydedilmi tir [24]. Bankacılık sektörüne ili kin yapılan bir çalı mada da, i yerinde psikolojik tacizle kar ıla ma oranının %1,2-%11,7 arasında de i ti i belirlenmi tir [25]. Bankacılık sektöründe yapılan bir di er çalı mada yöneticilerin, çalı anlarına kar ı yönelttikleri psikolojik taciz davranı ları ve psikolojik taciz oranı sorgulanmı ve katılımcıların %48,8'inin psikolojik taciz davranı larına maruz kaldı ı belirlenmi tir [26].

yerinde psikolojik tacize maruz kalma oranının belirlenmesi konusunda literatürde farklı yöntemler kullanılmaktadır. Sıklıkla kullanılan bu yöntemlerden biri de kritere dayalı ölçüm yöntemidir (*operational veya criterion-based method*) [27]. Bir dizi olumsuz davranı barındıran ölçeklerin kullanıldı ı bu yöntemin, di er yöntemlere kıyasla daha nesnel sonuçları yansıttı ı kabul edilmektedir [27,28,29]. En sık kullanılan ölçekler arasında Leymann'ın olumsuz davranı lar ölçe i (*Leymann Inventory of Psychological Terrorization - LIPT*) [1,30], Einarsen ve Raknes'in olumsuz davranı lar ölçe i (*Negative Acts Questionnaire - NAQ*) [31,32], Björkqvist ve Österman'ın i yeri tacizi ölçe i (*Work Harassment Scale-WHS*) [33,34] gibi ölçekler yer almaktadır.

LIPT ve NAQ ölçeklerine göre, olumsuz davranı lardan en az biri ile haftada bir ve en az altı ay süre ile kar ıla anlar, i yerinde psikolojik taciz ma duru olarak kabul edilmektedir [35,36]. Björkqvist ve Österman'ın ölçe ine göre ise, katılımcılar, olumsuz davranı lara maruz kalma sıklı ına ba lı olarak puanlandırılmakta ve belirli bir puanın üzerinde puan alanlar, i yerinde psikolojik taciz ma duru sayılmaktadır. NAQ veya LIPT gibi anketler aracılı ıyla olumsuz

davranı larla kar ıla ma sıklı ının ölçüldü ü çalı malarda saptanan i yerinde psikolojik taciz oranının %3-%7 arasında de i ti i; WHS gibi belirli bir puanın üzerindekiilerin ma dur kabul edildi i çalı malarda ise bu oranın, %10-%17 arasında de i ti i öne sürülmü tür [37].

yerinde psikolojik tacize maruz kalma oranı, ma dur kabul edilecek ki iler için belirlenen kriterlere ba lı olarak da de i edilir. Örne in Avrupa'da Leymann'ın kriterlerine ba lı kalınarak (olumsuz davranı lara en az haftada bir ve en az altı aydır maruz kalanların ma dur kabul edildi i) yapılan çalı malarda, i yerinde psikolojik taciz oranının %1-4 arasında de i ti i; olumsuz davranı lara ayda bir veya iki defa maruz kalanların ma dur kabul edildi i çalı malarda ise bu oranın, %8-%10 aralı ında seyretti i saptanmı tır [37].

Türkiye'de i yerinde psikolojik taciz oranını belirlemek üzere yapılan çalı malarda birbirinden farklı ölçeklerin kullanıldı ı gözlenmektedir [22,23,24,38]. Bu çalı mada, uluslararası geçerlili i olan ölçeklerde yer alan olumsuz davranı ların yanı sıra, Türk insanının karakteristik özelliklerini temsil etti ini dü ündü ümüz olumsuz davranı lar da göz önüne alınarak, Türk çalı ma hayatında psikolojik tacizle kar ıla ma oranını belirlemek üzere bir ölçek geli tirilmesi hedeflenmi tir.

II. ARA TIRMA

II.1. Ara tırmanın Yöntemi

Çalı mamız, saptanan olgular arasındaki ili kileri irdelemeyi ve bazı ana e ilimleri ortaya koymayı hedefleyen, açıklayıcı [39], niceliksel bir ara tırmadır. Ara tırma evreninde, stanbul ili hizmet sektöründeki tüm çalı anlar yer almaktadır. Bu ba lamda, Türkiye statistik Kurumu 2006 gücü statistiklerine göre hizmet sektöründe istihdam edilen 1.174.000 ki i, ara tırmanın evrenini olu turmaktadır. Ara tırma örnekleme ise, 1.175 ki iden olu maktadır. Bu durumda, örnekleme dahil edilen ve anket uygulanan katılımcıların evrene oranı (1.175/1.174.000) yakla ık olarak %0,1'dir ve ara tırmanın örnekleme hacmi, %5 anlamlılık düzeyine göre olması gerekenin 3 katıdır.

Ara tırma kapsamında görü ülecek ki iler belirlenmesinde; olasılık dı ı örnekleme yöntemlerinden, denek bulma i leminin belirlenen örnekleme hacmine ula ılıncaya kadar devam etti i kolay örneklemeden [39] yararlanılmı tır. Ara tırma verilerinin toplanmasında, veri toplama tekniklerinden anket tekni i [40] kullanılmı tır. Anketler, Mart-Haziran 2009 tarihleri arasında uygulanmı tır.

Ara tırma kapsamında ula ılan 1.175 ki iden, 950'si soru formunu yanıtlamı tır. Soru formlarının geri dönü üm oranı %80,85'tir. Yanıtlanan soru formlarından 908'i geçerli, 42'si ise geçersizdir. Veri toplama aracı

olarak tarafımızdan geli tirilen soru formu kullanılmı tır. Soru formu, iki bölümden olu maktadır. Birinci bölümde, katılımcıların profili hakkında bilgi edinmeyi sa layacak kapalı uçlu [39] sekiz soru bulunmaktadır.

İkinci bölümde ise, ara tırmanın amacına yönelik olarak derecelendirme (ölçekleme) soru tipinde [39] hazırlanmı , i yerinde psikolojik taciz davranı larını kapsayan 35 maddelik bir ölçek yer almaktadır. Söz konusu davranı lar, ilgili literatür ı ında belirlenmi tir (1,32,33,41,42,43). Katılımcıların davranı larla kar ıla ma sıklıkları “Hiçbir Zaman = 1”, “Ayda bir, iki defa veya nadiren = 2”, “Haftada bir defa = 3” ve “Hemen hemen her gün = 4” biçiminde, dört seçenekli olarak düzenlenmi tir. Ayrıca ölçe i müteakip, katılımcıların ölçekte yer alan davranı lara maruz kalma süresine, bu davranı ları ne zaman maruz kaldıklarına ve bu davranı ları yönelik ki ilerinin cinsiyeti, ya ı ve i yerindeki pozisyonuna ili kin bilgi edinmeye yönelik kapalı uçlu be soru yer almı tır.

Elde edilen veriler SPSS 13.0 istatistik programı ile bilgisayar ortamında analiz edilmi tir. Ara tırmada yer alan ki ilerinin sorulara vermi oldu u yanıtların One-Sample K-S Test ile yapılan analizinde normal da ılım gösterdikleri tespit edilmi tir. Verilerin analizinde Ki-kare (*Chi-Square*), ortalama ve frekans testlerinden yararlanılmı tır. Ayrıca, soru formunda yer alan maddelerin, birbiri ile ili kili olanların ve aynı boyutu ölçenlerin gruplandırılması amacıyla açıklayıcı faktör analizi yapılmı tır. Test sonuçları %5 ($p<0,05$) anlamlılık düzeyine göre de erlendirmeye alınmı tır.

II.1. Ara tırmanın Bulguları

Ara tırma verilerinin analizinden elde edilen bulgular, üç ba lıkta sunulmaktadır. Ara tırmada yer alan çalı anların özelliklerine ili kin bulgular, “Örneklemin Profiline li kin Bulgular” ba lı ı altında; ölçe in geli tirilmesine yönelik yapılan faktör analizine ve güvenilirlik analizine ili kin bulgular “Faktör ve Güvenirlik Analizi Bulguları” ba lı ı altında yer almaktadır. Katılımcıların psikolojik taciz davranı larıyla kar ıla ma sıklıklarına ve tacizciye dair bulgular ise, “ yerinde Psikolojik Taciz Ölçe inin Sonuçlarına li kin Ara tırma Bulguları” ba lı ı altında sunulmaktadır.

II.1.1. Örneklemin Profiline li kin Bulgular

Ara tırma örneklemindeki çalı anların, %60,0'ını kadınlar ve %40,0'ını erkekler olu turmaktadır. Katılımcıların, be te dördü (%79,3) 20-35 ya grubunda yer almaktadır. Ara tırmaya katılan çalı anların; %3,0'ü bo anmı /dul, %36,2'si evli, %60,8'i bekarıdır. Ara tırmanın örneklemi; %23,4'ü lise, %64,8'i yüksek okul ve lisans, %11,8'i lisans üstü ö renimini tamamlamı olan çalı anlardan olu maktadır. Hizmet sektöründeki çalı ma süreleri bakımından örnekleme;

%62,3'ü 0-5 yıl arası, %19,0'u 6-10 yıl arası, %19,7'si 11 yıl ve daha fazla çalı ma süresine sahip çalı anlar yer almaktadır. Buldukları i yerindeki çalı ma süreleri bakımından ise katılımcıların; %77,7'si 0-5 yıl arası, %13,2'si 6-10 yıl arası, %9,1'i 11 yıl ve daha fazla çalı ma süresine sahiptir. Katılımcıların; %47,5'i 1-49 çalı anı olan, %29,3'ü 50-249 çalı anı olan ve %23,2'si 250 ve üzeri çalı anı olan i letmelerde çalı maktadır. Ara tırmaya katılan çalı anların %17,1'i sendika üyesi olduklarını, %82,9'u ise sendika üyesi olmadıklarını belirtmi tir. Ara tırma örnekleminde yer alan katılımcıların özelliklerine ili kin bulgular, Tablo.1'de sunulmaktadır.

Tablo.1. Katılımcıların Özellikleri Bakımından Da ılımları

De i kenler		Frekans (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	545	60,0
	Erkek	364	40,0
Ya	20-27	425	46,7
	28-35	296	32,6
	36-43	101	11,1
	44 ve üzeri	87	9,6
Medeni Durum	Evli	329	36,2
	Bekar	553	60,8
Ö renim Düzeyi	Bo anmı /Dul	27	3,0
	Lise	213	23,4
	Yük. O. ve lisans	589	64,8
Sektördeki Çalı ma Süresi	Lisans üstü	107	11,8
	0-5 yıl	566	62,3
	6-10 yıl	173	19,0
yerindeki Çalı ma Süresi	11 yıl ve üzeri	170	18,7
	0-5 yıl	706	77,7
	6-10 yıl	120	13,2
yeri Büyüklü ü	11 yıl ve üzeri	83	9,1
	1-49 Ki i	432	47,5
	50-249 Ki i	266	29,3
Sendika Üyeli i	250 ve üzeri	211	23,2
	Üye olanlar	155	17,1
	Üye olmayanlar	754	82,9
Toplam		908	100

II.1.2. Faktör ve Güvenirlik Analizi Bulguları

Katılımcıların verdikleri yanıtlara göre de i kenler arasındaki korelasyonun hesaplanarak, birbiri ile ili kili olan ve aynı boyutu ölçe de i kenlerin gruplandırılması amacıyla açıklayıcı faktör analizinden (*Exploratory Factor Analysis*) ve de i kenlerin kendi aralarında tutarlılık gösterip göstermedi ini test etmek amacıyla güvenilirlik analizinden yararlanılmı tır.

Açıklayıcı Faktör Analizi

Soru formunda yer alan maddelerin faktör yük de erlerini ve faktörlerini (boyut) belirlemeye yönelik açıklayıcı faktör analizinde, Temel Bile enler Yöntemi (*Principal Component Method*) kullanılmı tır. Analiz sonucunda, KMO katsayısı = 0.950, $\lambda^2_{(378)} = 10523,337$ ve

$p(\sigma) = 0.000$ olarak hesaplanmıştır. KMO katsayısının de erine göre, de i kenler arasında oldukça yüksek korelasyon bulunmaktadır. $p < 0,05$ olduğu için Bartlett testinin sonucu istatistiksel olarak anlamlıdır.

Soru formunda yer alan 35 maddeden, faktör yük de erleri 0.45'in altında kalan yedi madde soru formundan çıkarılmış ve analize dahil edilmemiştir. Geriye kalan 28 maddenin faktör yük de erlerinin ise, 0.450 ile 0.666 arasında de i ti i belirlenmiştir. Bu maddelere uygulanan varimax faktör rotasyon analizi sonucunda, varyansa katılma yüzdesi birden büyük olan dört faktör elde edilmiş olup, bu faktörlerin, toplam varyansın %51,317'sini açıkladığı görülmüştür.

İlgili literatürde, varyansa katılma yüzdesi birden büyük olan faktörlerin ortak varyanslarının toplamsal (kümülatif) düzeyinin %66'nın üzerinde olması yönünde görüşler bulunmakla birlikte [44]; bu düzeyin, sosyal alanlarda %40 ile %60 arasında bulunmasının yeterli olarak kabul edilebileceği yönünde görüşler de yer almaktadır [45]. Araştırmamızda, toplamsal varyansın biraz düşük olması nedeniyle, faktör analizi tek faktör üzerinde sınırlandırılarak, her bir faktör için ayrı ayrı uygulanmıştır. Analiz sonucunda, faktöre ilişkin maddelerin, ilgili faktör altında tek bir faktörde toplandıkları görülmüştür. Bu bulgu, ölçenin araştırılan konuyu karıştırmaya özelliğinin güçlü olduğunu göstermektedir. Analize ilişkin bulgular, Tablo.2'de özetlenmektedir.

Tablo.2. yerinde Psikolojik Taciz Ölçenin (PTÖ) Faktörlerine İlişkin Yapılan Faktör Analizi Bulguları

Faktörler	KMO Katsayısı	λ^2	P	Kümülatif Varyans (%)
I. Faktör	0,919	3057,319	,000	43,059
II. Faktör	0,847	1558,113	,000	59,785
III. Faktör	0,852	1424,233	,000	50,376
IV. Faktör	0,826	1352,940	,000	49,167

Faktörlerdeki maddelerin taşıdıkları anlam dikkate alınarak; birinci faktör "iye yönelik davranışlar", ikinci faktör "itibarını zedeleyen davranışlar", üçüncü faktör "dışlayan davranışlar" ve dördüncü faktör "sözlü-yazılı-görsel saldırılar" olarak adlandırılmıştır.

Güvenirlilik Analizi

Yerinde psikolojik taciz ölçenin güvenirlilik analizinde Cronbach Alfa güvenirlilik yöntemi kullanılmış ve alfa de eri 0.933 olarak saptanmıştır. Bu de er, yeterli bir güvenirlilik de eridir. İfadelerin, alfa katsayısına ne derecede ve ne yönde etkide bulduklarını saptayabilmek amacıyla, "madde silindiğinde ölçenin alfa katsayısı" (*Alpha if Item Deleted*) de eri hesaplanmıştır. Araştırmamızın soru formunda yer alan ifadelerin (maddelerin) Cronbach Alfa de erleri incelendiğinde,

herhangi bir maddenin anketten çıkarılmasının güvenirliliği artırmayacağı görülmüştür (bkz. Tablo.3).

Ayrıca, faktör analizi sonucunda elde edilen her bir boyut (faktör) için ayrı ayrı güvenirlilik analizi yapılmıştır.

Analizin sonucunda Cronbach Alpha de erleri; birinci boyut için 0.865, ikinci boyut için 0.825, üçüncü boyut için 0.802 ve dördüncü boyut için 0.792 olarak saptanmıştır.

Faktör ve güvenirlilik analizlerinin yanı sıra, i yerinde psikolojik taciz davranışlarından en sık karıştıranların belirlenmesi amacıyla betimsel istatistiklerden ortalama analizine başvurulmuştur. Elde edilen verilerin, her bir davranış biçimi (madde) için ortalaması hesaplanmıştır. i yerinde psikolojik taciz davranışlarının ortalamaları, standart sapmaları, faktör yük de erleri ve Cronbach Alpha de erleri Tablo.3'de sunulmaktadır.

Tablo.3. yerinde Psikolojik Taciz Davranışlarının Ortalamaları, Faktör Yükleri ve Alfa De erleri

Davranış Biçimleri (n=908)	Ort. (M)	S.S.	Faktör Yük.	Alfa De .
I. BOYUT (FAKTÖR) e Yönelik Davranışlar	1,455	4,82924		0,865
Yaptırım her iye, inceleme izleniyor	1,714	0,82608	0,505	0,933
Mesleki becerilerimin altında veya özsaygıma zarar veren iye yapmam isteniyor	1,562	0,72536	0,455	0,933
Yaptırım her iye eleştiriliyor, hatalarım tekrar tekrar yüzüme vuruluyor	1,481	0,71866	0,456	0,930
İmle ilgili yanlış bilgi veriliyor veya saklanıyor	1,477	0,68879	0,550	0,931
Soru ve taleplerim yanıtız bırakılıyor	1,458	0,64153	0,478	0,932
Yeti tirilmesi imkansız, mantıksız görev ve hedefler veriliyor	1,453	0,69554	0,464	0,931
İle ilgili konularda söz hakkı verilmiyor veya sözüm kesiliyor	1,415	0,64234	0,463	0,930
Sorumluluklarım daraltılıyor veya elimden alınıyor	1,396	0,60050	0,561	0,932
İle ilgili öneri ve görüşlerim reddediliyor	1,354	0,58800	0,486	0,931
Benimle başırlıp çarırlarak veya kaba bir tarzda konuşuluyor	1,344	0,62547	0,482	0,931
İle ilişkin kararlarım sorgulanıyor	1,343	0,62166	0,476	0,931

Tablo.3. yerinde Psikolojik Taciz Davranı larının Ortalamaları, Faktör Yükleri ve Alfa De erleri (devam)

Davranı Biçimleri (n=908)	Ort. (M)	S.S.	Faktör Yük.	Alfa De .
II. BOYUT (FAKTÖR) tıbarı Zedeleyen Davranı lar	1,265	2,19270		0,825
Olumsuz mimik ve bakı lar yöneltiliyor	1,417	0,65787	0,567	0,930
Özel ya amımla ilgili konu ulmasını istemedi im hassas konular aç ı a çıkarılıyor	1,264	0,59052	0,656	0,930
Benimle herkesin önünde a a ılayıcı bir üslupla konu uluyor	1,243	0,57218	0,598	0,930
Dı görünü ümle, hal ve hareketlerimle veya kusurlarımla alay ediliyor	1,201	0,51214	0,618	0,931
Özel ya amımla alay ediliyor	1,200	0,51365	0,666	0,931
III. BOYUT (FAKTÖR) Dı layan Davranı lar	1,217	2,24124		0,802
yerimde ya anan her türlü problemin sorumlusu tutuluyorum	1,273	0,55807	0,450	0,931
yerinde sanki yokmu um gibi davranılıyor	1,249	0,55908	0,583	0,930
yerinin kutlamalarına benim dı imda herkes ça rılıyor	1,209	0,52081	0,584	0,931
Ba arılarım, ba kalarınca sahipleniliyor	1,194	0,50169	0,574	0,932
arkada larım benimle birlikte çalı maktan, aynı projede yer almaktan kaçınıyor	1,189	0,49829	0,504	0,931
arkada larımdan ayrı bir bölümde çalı maya zorlanıyorum	1,184	0,52151	0,609	0,931
IV. BOYUT (FAKTÖR) Sözlü-Yazılı-Görsel Saldırı	1,198	2,19683		0,788
Özel ya amıma ili kin hakaret boyutuna varan ele tiriler yapılıyor	1,268	0,62130	0,466	0,931
Siyasi ve dini görü lerim nedeniyle sözlü veya sözsüz saldırılara hedef oluyorum	1,236	0,53320	0,462	0,931
Ofis içinde veya dı imdayken gereksiz telefon ça rıları ile rahatsız ediliyorum	1,218	0,53601	0,581	0,932
Cinsel içerikli söz ve bakı lar yöneltiliyor	1,181	0,49563	0,581	0,932
Tehditkar söz veya davranı lar yöneltiliyor	1,151	0,49485	0,515	0,932
E-postama veya ofisime a a ılayıcı, hakaret içeren resim veya yazılar gönderiliyor	1,135	0,45787	0,543	0,932

II.1.3. yerinde Psikolojik Taciz Ölçe inin Sonuçlarına li kin Ara tırma Bulguları

yerinde psikolojik taciz ölçe inden elde edilen verilerin de erlendirilmesinde; ma dur olanların saptanmasına ve tacizcinin özelliklerinin belirlenmesine yönelik frekans analizi yapılmı tır. Katılımcıların

özellikleri (ara tırmanın ba ımsız de i kenleri) ile ma dur olma arasındaki ili kinin incelenmesinde ise Ki-kare analizinden yararlanılmı tır.

yerinde psikolojik taciz ma duru olanların belirlenmesinde ise, birtakım kriterler dikkate alınmı tır. Bu kriterler unlardır:

- Psikolojik taciz davranı ma en az altı ay boyunca maruz kalmak;

- En az iki psikolojik taciz davranı ma maruz kalmak;

- Davranı larla en az haftada bir sıklıkta kar ıla mak.

Bu üç kritere de sahip katılımcılar, psikolojik taciz ma duru olarak kabul edilmi tır. Bu do rultuda, katılımcıların %13,5'i (n=123) psikolojik taciz ma duru olarak belirlenmi tır. Ma durların, %44,7'sinin 6-12 ay boyunca, %41,5'inin 1-3 yıl boyunca ve %13,8'inin üç yıldan daha uzun bir süre tacize maruz kaldıkları saptanmı tır. Ayrıca ma durların, %82,1'nin u an buldukları i yerlerinde, %17,9'unun ise daha önce çalı tıkları i yerlerinde psikolojik tacize maruz kaldıkları belirlenmi tır.

“Cinsiyet”, “ya ”, “medeni durum”, “ö renim düzeyi”, “sektördeki çalı ma süresi”, “i yerindeki çalı ma süresi”, “i yeri büyüklü ü” ve “sendika üyeli i” ara tırmanın ba ımsız de i kenleri olarak ele alınmı tır. Bu de i kenler ile ma dur olma durumu arasında ili ki olup olmad ını belirlemek amacıyla yapılan Ki-kare analizi sonucunda, sadece “ö renim düzeyi” de i keninin bakımından bir ili kinin oldu u saptanmı tır. Analiz sonucuna göre, lise mezunlarının ve lisans üstü (yüksek lisans ve doktora) ö renim düzeyine sahip katılımcıların, di er ö renim düzeyindeki katılımcılara göre daha fazla ma dur oldukları istatistiksel olarak anlamlı bulunmu tur ($p=0.003$, $p<0,01$).

En sık kar ıla ılan taciz davranı larının belirlenmesi amacıyla yapılan ortalama analizi sonucuna göre, katılımcıların, en sık “i e yönelik davranı larla” (I. boyut) kar ıla tıkları saptanmı tır ($M=1,455$; $S.S=4,82924$). Ortalamaları bakımından ilk üç sırada, “yapılan her i in ince ince izlenmesi” ($M=1,714$), “mesleki becerilerin altında veya özsaygıya zarar veren i lerin yapılmasının istenmesi” ($M=1,562$) ve “yapılan her i in ele tirilmesi, hataların tekrar tekrar yüze vurulması” ($M=1,481$) davranı ları yer almı tır (Bkz. Tablo.3).

Ara tırımızda ayrıca katılımcıların, psikolojik taciz davranı larıyla kar ıla ma sıklıklarının belirlenmesine yönelik frekans analizi yapılmı tır. Analiz sonucuna ili kin bulgular Tablo.4'te sunulmaktadır.

Tablo.4. yerinde Psikolojik Taciz Davranı larıyla Kar ıla ılma Sıklı ma li kin Oranlar

yerinde Psikolojik Taciz Davranı ları (n= 908)	Hiçbir Zaman (%)	Ayda bir, iki defa veya daha nadir (%)	Haftada bir defa (%)	Hemen hemen her gün (%)
<i>e Yönelik Davranı lar</i>				
Yaptı ım her i ince ince izleniyor	47,7	37,8	9,7	4,7
Mesleki becerilerimin altında veya özsaygıma zarar veren i ler yapmam isteniyor	55,7	34,5	7,7	2,1
Yaptı ım her i ele tiriliyor, hatalarım tekrar tekrar yüzüme vuruluyor	62,6	29,2	5,7	2,5
imle ilgili yanlış bilgi veriliyor veya saklamıyor	61,7	30,6	5,9	1,8
Soru ve taleplerim yanıtsız bırakılıyor	61,3	32,6	5,2	1,0
Yeti tirilmesi imkansız, mantıksız görev ve hedefler veriliyor	64,0	29,0	4,5	2,4
le ilgili konularda söz hakkı verilmiyor veya sözüm kesiliyor	65,7	28,5	4,5	1,3
Sorumluluklarım daraltılıyor veya elimden alınıyor	65,7	29,8	3,7	0,8
le ilgili öneri ve görüşlerim reddediliyor	69,6	26,1	3,5	0,8
Benimle ba ırılıp ça ırılarak veya kaba bir tarzda konu uluyor	72,4	22,2	4,0	1,4
e ili kin kararlarım sorgulanıyor	72,5	21,9	4,4	1,2
<i>tıbarı Zedeleyen Davranı lar</i>				
Olumsuz mimik ve bakı lar yöneltiyor	65,8	28,7	3,5	2,0
Özel ya amımla ilgili konu ulmasını istemedim hassas konular aç ı a çıkarılıyor	79,8	15,6	3,1	1,5
Benimle herkesin önünde a a ılayıcı bir üslupla konu uluyor	81,4	14,3	2,9	1,4
Dı görünümü ümlerimle, hal ve hareketlerimle veya kusurlarımla alay ediliyor	84,3	12,0	3,1	0,7
Özel ya amımla alay ediliyor	84,3	12,3	2,5	0,9
<i>Dı layan Davranı lar</i>				
yerimde ya anan her türlü problemin sorumlusu tutuluyorum	77,2	19,1	2,6	1,0
yerinde sanki yokmu um gibi davranılıyor	80,4	15,3	3,3	1,0
yerinin kutlamalarına benim dı ımda herkes ça rılıyor	83,4	13,3	2,3	1,0
Ba arılarım, ba kalarınca sahipleniliyor	84,4	12,7	2,1	0,9
arkada larım benimle birlikte çalış maktan, aynı projede yer almaktan kaçınıyor	85,0	11,8	2,4	0,8
arkada larımdan ayrı bir bölümde çalış maya zorlanıyorum	86,2	10,3	2,1	1,3
<i>Sözlü, Yazılı, Görsel Saldırı lar</i>				
Özel ya amıma ili kin hakaret boyutuna varan ele tiriler yapılıyor	80,6	13,9	3,5	2,0
Siyasi ve dini görüşlerim nedeniyle sözlü veya sözsüz saldırılara hedef oluyorum	80,7	15,6	2,9	0,8
Ofis içinde veya dı ındayken gereksiz telefon ça rıları ile rahatsız ediliyorum	82,9	13,4	2,5	1,1
Cinsel içerikli söz ve bakı lar yöneltiyor	85,9	10,8	2,5	0,8
Tehditkar söz veya davranı lar yöneltiyor	89,5	7,0	2,2	1,2
E-postama veya ofisime a a ılayıcı, hakaret içeren resim veya yazılar gönderiliyor	90,1	7,3	1,7	1,0

yerinde psikolojik taciz davranı larını yönelten ki ilerın pozisyonuna, cinsiyetine ve ya ma ili kin bilgilerin elde edilmesine yönelik frekans analizi sonucunda ise, ma durlara %42,3'ünün üstleri tarafından, %35,8'inin aynı düzeydeki çalı ma arkadaş ları tarafından ve %4,9'unun astları tarafından taciz uygulandı ı belirlenmi tir. Tacizcinin pozisyonu ile psikolojik taciz davranı larının uygulanma sıklı ı arasındaki ili kinin incelenmesine yönelik yapılan ki kare analizi sonucunda, istatistiksel olarak anlamlı bulgulara ula ılmamı tir. Bununla birlikte yüzdesel sonuçlar dikkate alındı ında, bazı davranı ların sistematik olarak (haftada bir defa ve hemen hemen her gün) yöneltilme düzeyinin, tacizcinin pozisyonuna ba lı olarak farklılı tı ı bir e ilim olarak gözlenmi tir.

Alt pozisyonda çalı an tacizcilerin “i e ili kin kararları sorgulama”, “soru ve talepleri yanıtız bırakma” ve “ma dur yokmu gibi davranma” gibi davranı ları; e de er pozisyondaki tacizcilerin, “yapılan i i ele tirme, hataları tekrar tekrar gündeme getirme”, “siyasi ve dini görü ler nedeniyle sözlü/sözsüz saldırı yöneltilme”, “kutlamalara ça ırma”, “e-posta ya da ofise a a ılayıcı resim veya yazılar gönderme” gibi davranı ları daha sık yönettikleri görülmü tür.

Birden fazla ki i tarafından uygulanan “grup tacizi” oranı ise %17 olarak kaydedilmi tir. Grup tacizi içinde en sık görülenen, %9,8'lik oranla üst ve aynı düzeydeki ki i ya da ki ilerın birlikte uyguladıkları taciz eklidir.

“Tacizcinin cinsiyeti” de i keni incelendi inde; ma durların %28,5'inin kadınlar, %18,7'sinin erkekler, %52,8'inin hem kadınlar hem de erkekler tarafından taciz edildikleri belirlenmi tir.

Tablo.5. Tacizcinin Özelliklerine li kin Bulgular

	Tacizcinin Özellikleri	Sayın (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	35	28,5
	Erkek	23	18,7
	Kadın ve Erkek	65	52,8
Ya	20-27 ya	21	17,1
	28-35 ya	45	36,6
	36-43 ya	32	26,0
	44 ve üzeri	25	20,3
Pozisyon	Üst	52	42,3
	Aynı düzey	44	35,8
	Ast	6	4,9
	Grup	21	17,0
Toplam		123	100

“Tacizcinin ya ı” de i keni açısından ise; tacizcilerin %17,1'i 20-27 ya grubunda, %36,6'sı 28-35 ya grubunda, %26,0'sı 36-43 ya grubunda, %20,3'ü 44 ve üzeri ya grubunda yer aldıkları saptanmı tir.

Tacizcinin cinsiyeti, ya ı ve pozisyonuna ili kin bulgular Tablo.5'te sunulmaktadır.

“Cinsiyet”, “ya ” ve “pozisyon” de i kenleri bakımından tacizci ile ma dur arasında bir ili kinin olup olmadı mı belirlemek amacıyla yapılan çapraz kar ıla tırma analizi sonucunda, istatistiksel olarak anlamlı bir bulgu elde edilmemi tir.

II.2. Tartı ma

Türk çalı ma hayatında psikolojik taciz oranını ve türlerini belirlemek üzere bir ölçek geli tirmeyi hedefleyen çalı mamız sonucunda, 28 olumsuz davranı tan olu an “ yerinde Psikolojik Taciz Ölçe i” (PTÖ) geli tirilmi tir. Ölçe in güvenilirlik katsayısı (0,93), ölçekte yer alan maddelerin tutarlı oldu unu ve güvenilirli i sa ladı mı ortaya koymakta; ayrıca uluslararası geçerlili i olan di er i yerinde psikolojik taciz ölçeklerine ait de erler ile benzerlik göstermektedir [46-48].

Ara tırmamız sonucunda geli tirilen ve “i e yönelik davranı lar”, “itibarı zedeleyen davranı lar”, “dı layan davranı lar” ve “sözlü, yazılı ve görsel saldırılar” olmak üzere dört faktörden olu an PTÖ, di er bazı çalı malardaki olumsuz davranı lara ili kin belirlenen faktör sayısı ile benzerlik göstermektedir. Örne in Niedl'in çalı masında i yerinde psikolojik taciz davranı ları, “ki iye yönelik taciz davranı ları”, “sosyal izolasyon”, “i le ilgili taciz” ve “ki isel saldırılar” olmak üzere dört faktör altında toplanmaktadır [48]. Benzer olarak Keashly ve Neuman'ın çalı masında da, i yerinde psikolojik taciz ve saldırganlık davranı larının, “ki iyi engelleyen, hiçe sayan davranı lar”, “kaba, saygısız, dü manca ve küçük dü ürücü davranı lar”, “i le ilgili davranı lar” ve “hakaretler ve ki isel saldırılar” ekinde dört boyut altında toplandı ı görülmektedir [49].

Bazı çalı malarda ise ölçeklere ili kin faktör sayısı de i iklik göstermektedir. Örne in, Einarsen ve Raknes tarafından geli tirilen 22 maddelik Olumsuz Davranı lar Ölçe i'nin (*Negative Acts Questionnaire*), “ki iye yönelik psikolojik taciz”, “i e yönelik psikolojik taciz”, “sosyal yalnızla tırma”, “fiziksel iddet” ve “cinsel taciz” gibi boyutları içerd i görülmektedir [37]. Aynı ölçe in yeniden gözden geçirildi i ve olumsuz davranı ların 20 davranı la sınırlandırıldı ı çalı mada ise, davranı ların “ki iye yönelik psikolojik taciz” ve “i e yönelik psikolojik taciz” olmak üzere iki faktör altında toplandı ı [46]; LIPT ölçe ine faktör analizi yapılan bir di er çalı mada ise i yerinde psikolojik taciz davranı larının yedi faktörden olu tu u gözlenmektedir [50].

Ara tırmamız sonucunda geli tirilen PTÖ'nün “i e yönelik davranı lar”, “itibarı zedeleyen davranı lar” ve “dı layan davranı lar” ba lıklı faktörlerine birçok ampirik çalı mada rastlanmaktadır [37,46,48-50] “Sözlü,

yazılı ve görsel saldırılar” faktörü ise bu çalı maya özgü, ba ımsız bir faktör olarak belirlenmi tir. Ancak yazılı ve görsel saldırılar olmaksızın, sadece sözlü saldırganlık faktörünün tespit edildi i çalı malar da mevcuttur [50]. “Sözlü, yazılı ve görsel saldırılar” faktörü altında toplanan olumsuz davranı lar; “çalı ana yöneltilen tehditkar sözler”, “siyasi, dini görü veya özel ya amı nedeniyle yöneltilen sözlü/sözsüz saldırılar”, “e-posta ortamında veya ofis içinde gönderilen yazılı tehditler”, “cinsel içerikli mesaj veya resimlerden” olu maktadır.

Literatürde davranı türlerine ili kin tespit edilen boyutların farklıla abildi i gözlenmektedir. Çalı malarda kullanılan ölçeklerin farklı örneklem gruplarına uygulanması ve psikolojik taciz ma duru grubuna dahil edilenleri belirleyen kriterlerin farklılık gösterebilmesi, davranı türlerine ili kin çe itli boyutların olu masını anlamlı kılmaktadır.

Ara tırmamız aynı zamanda, katılımcıların PTÖ’de yer alan olumsuz davranı lara maruz kalma sıklı ı ve süresi esas alınarak, i yerinde psikolojik taciz oranına ili kin veriler sunulmasına olanak tanıdı tır. Birçok çalı mada i yerinde psikolojik taciz oranı belirlenirken, altı ay süre ile en az haftada bir sıklıkta ve en az bir olumsuz davranı a maruz kalanların ma dur kabul edildi i kriter dikkate alınmaktadır. Ancak Türkiye’de bu kriterler esas alınarak gerçekleştirilen çalı malarda [23,51] i yerinde psikolojik taciz oranının, Avrupa ülkelerindeki çalı ma bulgularına [28,37] göre daha yüksek oranda seyretti i görülmektedir. Dolayısıyla, PTÖ için Einarsen ve Mikkelsen’in öne sürdü ü, en az haftada bir sıklıkta ve en az iki olumsuz davranı a maruz kalanların ma dur kabul edildi i “katı kriterler” [28] kullanılmasına karar verilmi tir. Buna göre ara tırmamızda i yerinde psikolojik taciz ma duru oranı %13.5 olarak belirlenmi tir.

Ara tırmamızda ayrıca en sık kar ıla ılan psikolojik taciz türünün, “i in ince ince izlenmesi”, “yapılan i in ele tirilmesi” ve “mesleki becerilerin altında i ler verilmesi” gibi i e yönelik davranı ların uygulandı ı taciz oldu u görülmektedir. Benzer çalı malar bu bulguyu desteklemektedir. Örne in Birle ik Krallık’ta 1.100 çalı anın katıldı ı bir çalı ma, en sık kar ıla ılan psikolojik taciz davranı larının, “ma durdan önemli bilgilerin saklanması”, “ma durun gösterdi i çabaların dikkate alınmaması”, “ma durun küçümsenmesi”, “ma durun i i ile ilgili hedeflerinde kendisine söylenmeden de i klik yapılması” gibi i e yönelik davranı lar oldu unu ortaya koymaktadır [41]. Birle ik Krallık’ta 594 doktorun katıldı ı bir di er çalı mada ise, doktorlara en sık olarak “yaptıkları i in küçümsenmesi” yoluyla psikolojik taciz uygulandı ı gözlenmektedir [52].

Ara tırmamızın, psikolojik tacize maruz kalma ile sosyo-demografik özellikler arasındaki ili kiyi sorgulayan analiz sonuçları, sadece “ö renim düzeyi” de i kenine

göre bazı grupların ma dur olma riskinin, daha yüksek oldu unu ortaya koymaktadır. Bulgular, lise mezunu katılımcıların, üniversite mezunlarına göre daha fazla ma dur oldu unu göstermektedir. Aynı bulguya, spanya’da gerçekleştirilen bir çalı mada da rastlanmakta ve e itim düzeyinin artmasının, i yerinde psikolojik tacize kar ı bir noktaya kadar koruma sa layabilece i öne sürülmektedir [53]. Ancak ara tırmamızda, lisans üstü ö renim düzeyine sahip olanların da, lise mezunu katılımcılar gibi ma dur olma riskinin yüksek oldu u görülmektedir. Bu do rultuda, e itim seviyesinin artmasının i yerinde psikolojik tacize ma dur olma riskini azalttı nı söylemek mümkün olmamaktadır. Ya , cinsiyet, deneyim, sendikalı olma durumu, medeni hal, i letmenin psikolojik tacize ili kin düzenlemesinin bulunup bulunmaması ve i letme büyüklü ü de i kenleri ile ma dur olma arasında ise anlamlı bir ili ki saptanmamı tır. Bu bulguyu destekleyen çalı maları da [22-24,51,54] göz önünde bulundurarak, katılımcıların sosyo-demografik de i kenleri ile i yerinde psikolojik tacize maruz kalmaları arasında açık bir ili kinin varlı nı ortaya koymak yanıltıcı olacaktır.

Ara tırmamızda en sık uygulanan psikolojik tacizin yönünün yukarıdan a a ıya (dikey psikolojik taciz) do ru oldu u görülmektedir. İgili literatürde bu bulguyu destekleyen çalı malara rastlanmaktadır [21,55,56]. Tacizin dikey veya yatay olmasına ba lı olarak, tacizcinin uyguladı ı davranı lar da de i klik gösterebilmektedir. Örne in ara tırmamızda ma dura göre üst pozisyonda çalı anların, genellikle ma durun i ine yönelik davranı lar; ma dur ile aynı pozisyonda ve ma dura ba lı olarak çalı anların ise “ma dur yokmu gibi davranma”, “kutlamalara ça ırmama”, “siyasi ve dini görü ler nedeniyle sözlü/sözsüz saldırı yöneltilme”, ve “e-posta ya da ofise a a ılayıcı resim veya yazılar gönderme gibi ma duru dı layan ve sözlü/yazılı/görsel saldırı niteli indeki davranı ları uyguladıkları gözlenmektedir. Benzer olarak talya’da 1.000 psikolojik taciz ma durunu kapsayan bir çalı mada da, üst pozisyonda çalı anların, genellikle ma durun i yerindeki konumunu tehdit eden davranı ları; ma dur ile aynı pozisyonda çalı anların ise dı lama, so uk davranma gibi davranı ları sergiledikleri görülmektedir [57]. Bu bulgular, ma durun i ine veya mesleki itibarına yönelik saldırıların, genellikle üst düzey çalı anlar tarafından; dı lama gibi di er çalı ma arkadaşlarının da deste ini alarak yöneltilen saldırıların ise, e de er veya alt pozisyonda çalı anlar tarafından sergilendi ine i aret etmektedir.

III. SONUÇ ve ÖNER LER

yerinde psikolojik taciz oranının ve davranı türlerinin belirlenmesi amacıyla yapılan çalı mamız sonucunda, 28 olumsuz davranı tan olu an dört boyutlu “ yerinde Psikolojik Taciz Ölçe i” (PTÖ) geli tirilmi tir. PTÖ, ileride bu alanda yapılacak olan çalı malar için, Türk çalı anın niteliklerini de ta ryan

güvenilir ve geçerli bir ölçek olma özelli i ta ımaktadır. Ölçe in geçerlik ve güvenilirli ini test etmek amacıyla yapılan analiz sonuçları, geli tirdi imiz PTÖ'nün i yerinde psikolojik tacizi irdelemeye uygun oldu unu ortaya koymaktadır. Ayrıca konuya ilgi duyan ara tırmacılar tarafından bilgi edinme ve veri toplama amacıyla kullanılabilen i de dü ünülmektedir. Ara tırmamızdan elde edilen bulgulara dayanarak a a ıdaki önerileri sunmamız mümkündür.

- fadelerin yanıtları dört seçenekli olarak tasarlanan PTÖ'nün ileriki çalı malarda be li Likert ölçe ine göre düzenlenmesi, yapılacak de erlendirmelere zenginlik katacaktır.

- PTÖ ile saptanan i yerinde psikolojik taciz oranının, aynı zamanda olguya ili kin tanımın yer aldı ı subjektif ölçüm yöntemi (Notelaers ve ark., 2006) ile ölçülmesi, elde edilen bulguların güvenilirli ini arttıracaktır.

- Bundan sonraki çalı malarda, i yerinde psikolojik taciz sürecini destekleyen faktörler, sürecin etkileri ve taciz ile mücadelele ili kin soruların PTÖ'ye eklenmesi, i yerinde psikolojik taciz süreci hakkında daha açıklayıcı verilerin elde edilmesini sa layacak ve çalı mayaya farklı bir boyut kazandıracaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- [1] Leymann, H. (1996). The content and development of mobbing at work. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 5(2), 165-184.
- [2] Einarsen, S.; Hoel, H.; Zapf, D. ve Cooper, C.L. (2003). The concept of bullying at work: The European tradition. (Eds.: Einarsen, S.; Hoel, H.; Zapf, D. & Cooper, C.L.). *Bullying and emotional abuse in the workplace: International perspectives in research and practice*. London: Taylor & Francis, 3-30.
- [3] Hoel, H. & Cooper, C.L. (2000). Destructive conflict and bullying at work. *Survey Report*, Manchester: UMIST.
- [4] Davenport, N., Schwartz, R.D. & Elliott, G.P. (2003). *Mobbing: yerinde duygusal taciz*. (Çev.: ÖnerToy, O.C.). stanbul: Sistem Yayınları.
- [5] De Pedro, M.M., Sánchez, M.I.S., Navarro, M.C.S. & Izquierdo, M.G. (2008). Workplace mobbing and effects on worker's health. *The Spanish Journal of Psychology*, 11(1), 219-227.
- [6] Einarsen, S. & Mikkelsen, E.G. (2003). Individual effects of exposure to bullying work. (Eds.: Einarsen, S.; Hoel, H.; Zapf, D. & Cooper, C.L.). *Bullying and emotional abuse in the workplace: International perspectives in research and practice*. London: Taylor & Francis, 127-144.
- [7] Leymann, H. & Gustafsson, A. (1996). Mobbing at work and the development of post-traumatic stress disorders. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 5(2), 251-275.
- [8] Matthiesen, S.B. & Einarsen, S. (2004). Psychiatric distress and symptoms of PTSD among victims of bullying at work. *British Journal of Guidance & Counselling*, 32(3), 335-356.
- [9] Mikkelsen, E.G. & Einarsen, S. (2002). Relationships between exposure to bullying at work and psychological and psychosomatic health complaints: The role of negative affectivity and generalized self efficacy. *Scandinavian Journal of Psychology*, 43(5), 397-405.
- [10] Niedl, K. (1996). Mobbing and well-being: Economic and personnel development implications. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 15(2), 239-250.
- [11] Birik, I. (2009). yerinde psikolojik taciz: Bir tıp fakültesi hastanesinde çalı an asistan doktor ve hem irelerin algıları üzerine bir çalı ma. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. *Yayınlanmamı Doktora Tezi*.
- [12] Hoel, H.; Einarsen, S. & Cooper, C.L. (2003). Organisational effects of bullying. (Eds.: Einarsen, S.; Hoel, H.; Zapf, D. & Cooper, C.L.). *Bullying and emotional abuse in the workplace: International perspectives in research and practice*. London: Taylor & Francis, 145-162.
- [13] Zapf, D. & Gross, C. (2001). Conflict escalation and coping with workplace bullying: A replication and extension', *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 10(4), 497-522.
- [14] Giga, S.I.; Hoel, H. & Lewis, D. (2008). The Costs of workplace bullying. *Research Commissioned by the Dignity at Work Partnership: A Partnership Project Funded Jointly by Unite the Union and the Department for Business, Enterprise and Regulatory Reform*.
- [15] Kivimaki, M.; Elovainio, M. & Vahtera, J. (2000). Workplace bullying and sickness absence in hospital staff. *Occupational and Environmental Medicine*, 57(10), 656-660.
- [16] Mathisen, G.E.; Einarsen, S. & Mykletun, R. (2008). The occurrences and correlates of bullying and harassment in the restaurant sector. *Scandinavian Journal of Psychology*, 49(1), 59-68.
- [17] Rayner, C. & McIvor, K (2008). Dignity at work project. *Research Report*. University of Portsmouth.
- [18] Hoel, H.; Sparks, K. & Cooper, C.L. (2001). The Cost of violence/stress at work and the benefits of a violence/stress-free working environment. *Report commissioned by the International Labor Organization*. Geneva: ILO.

- [19] Thirion, A.P.; Fernandez, M.E.; Hurley, J. & Vermeylen, G. (2007). *Fourth European Working Conditions Survey*. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
- [20] Van Barneveld, K. & Jowett, R. (2005). Violence, harassment and bullying at work: How does the Australian rail industry compare and what can be done? *Journal of Public Transportation*, 8(3), 117-134.
- [21] Namie, G. (2007). *US Workplace Bullying Survey*. (www.bullyinginstitute.org). [14.12.2007].
- [22] Bilgel, N.; Aytac, S. & Bayram, N. (2006). Bullying in Turkish white collar workers. *Occupational Medicine*, 56(4), 226-231.
- [23] Cemalo lu, N. (2007). The exposure of primary school teachers to bullying: An analysis of various variables. *Social Behaviour and Personality*, 35(6), 789-802.
- [24] Yıldırım, A. & Yıldırım, D. (2007). Mobbing in the workplace by peers and managers: Mobbing experienced by nurses working in health care facilities in Turkey and its effects on nurses. *Journal of Clinical Nursing*, 16(8), 1444-1453.
- [25] Akgeyik, T.; Güngör, M. & U en, . (2007). Individual and organizational consequences of mobbing in the workplace: A case of banking sector (a survey). *Journal of Academy of Business and Economics*, 7(3), 150-158.
- [26] Tınaz, P. & Gök, S. (2008). The downward mobbing process in the banking sector in Turkey. *Abstracts of the XXIX International Congress of Psychology*. Berlin.
- [27] Notelaers, G.; Einarsen, S.; Witte, D.H. & Vermunt, J.K. (2006). Measuring exposure to bullying at work: The validity and advantages of the latent cluster approach. *Work and Stress*, 20(4), 288-301.
- [28] Mikkelsen, E.G. & Einarsen, S. (2001). Bullying in Danish work-life: Prevalence and health correlates. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 10(4), 393-413.
- [29] Lutgen-Sandvik, P.; Tracy, S.J. & Alberts, J.K. (2007). Burned by bullying in the American workplace: Prevalence, perception, degree and impact. *Journal of Management Studies*, 44(6), 837-862.
- [30] Carnero, M.A.; Martinez, B. & Sanchez-Mangas, R. (2006). Mobbing and its determinants: The case of Spain. *Simposio Analisis Economico*, Oviedo, 1-21.
- [31] Bergen Bullying Research Group. *NAQ*. (http://www.uib.no/rg/bbrg/projects/naq). [18.04.2009].
- [32] Einarsen, S. & Raknes, B.I. (1997). Harassment in the workplace and victimisation of men. *Violence and Victims*, 12(3), 247-263.
- [33] Björkqvist, K. & Österman, K. (1992). *Work Harassment Scale*. Finland Abo Academy University. (http://www.vasa.abo.fi/svf/up/Scales/WHS-English.pdf). [15.03.2009].
- [34] Björkqvist, K.; Österman, K. & Hjet-Back, M. (1994). Aggression among university employees. *Aggressive Behaviour*, 20(3), 173-184.
- [35] Einarsen, S. & Skogstad, A. (1996). Bullying at work: Epidemiological findings in public and private organizations. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 5(2), 185-202.
- [36] Salin, D. (2001). Prevalence and forms of bullying among business professionals: A comparison of two different strategies for measuring bullying. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 10(4), 425-441.
- [37] Zapf, D.; Einarsen, S.; Hoel, H. & Vartia, M. (2003). Empirical findings on bullying in the workplace. (Eds.: Einarsen, S.; Hoel, H.; Zapf, D. & Cooper, C.L.). *Bullying and emotional abuse in the workplace: International perspectives in research and practice*. London: Taylor & Francis, 103-126.
- [38] Öztürk, H.; Sökmen, S.; Yılmaz, F. & Çilingir, D. (2008). Measuring mobbing experiences of academic nurses: Development of a mobbing scale. *Journal of the American Academy of Nurse Practitioners*, 20(9), 435-442.
- [39] Aziz, A. (1994). *Ara turma yöntemleri-teknikleri ve ileti im*. Ankara: Turhan Yayınları.
- [40] Ural, A. & Kılıç, . (2006). *Bilimsel ara turma süreci ve SPSS ile veri analizi*. 2. Baskı. Ankara: Detay Yayınları.
- [41] Quine, L. (1999). Workplace bullying in NHS community trust: Staff questionnaire survey. *British Medical Journal*, 318(7178), 228-232.
- [42] Tınaz, P. (2006). *yerinde psikolojik taciz (Mobbing)*. 1. Baskı. stanbul: Beta Yayınları
- [43] Tınaz, P. (2008). *yerinde psikolojik taciz (Mobbing)*. 2. Baskı. stanbul: Beta Yayınları.
- [44] Büyüköztürk, . (2007). *Sosyal bilimler için veri analizi elkitabı istatistik, ara turma deseni SPSS uygulamaları ve yorum*. Ankara: Pegem Yayınları.
- [45] Tav ancıl, E. (2002). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- [46] Einarsen, S. & Hoel, H. (2001). The negative acts questionnaire: Development, validation and revision of a measure of bullying at work. *10th European Congress on Work and Organizational Psychology: Globalization - Opportunities and Threats*, Prague, Czech Republic.
- [47] Giorgi, G. (2008). The negative acts questionnaire revised (NAQ-R) in Italy. *Prevention Today*, October-December.

- [48] Jimenez, B.M.; Munoz, A.R.; Gamarra, M.M. & Herrer, M.G. (2007). Assessing workplace bullying: Spanish validation of a reduced version of the negative acts questionnaire. *The Spanish Journal of Psychology*, 10(2), 449-457.
- [49] Keashly, L. & Neuman, J.H. (2008). *Workplace Bullying Survey: Briefing and Data Overview*. Minnesota State University. (<http://www.mnsu.edu/csw/workplacebullying>). [01.12.2009].
- [50] Zapf, D.; Knorz, C. & Kulla, M. (1996). On the relationship between mobbing factors and job content, social work environment and health outcomes, *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 5(2), 215-237.
- [51] Yıldız, S. (2007). A new problem in the work-place: Psychological abuse (Bullying), *Akademik Ara tirmalar Dergisi*, (34), 113-128.
- [52] Quine, L. (2002). Workplace bullying in junior doctors: Questionnaire survey. *British Medical Journal*, 324(7342), 878-879.
- [53] Jimenez, B.M.; Munoz, A.R.; Salin, D. & Benadero, M.E.M. (2008). Workplace bullying in southern Europe: Prevalence, forms and risk groups in a Spanish sample' *International Journal of Organisational Behaviour*, 13(2), 95-109.
- [54] Rayner, C.; Hoel, H. & Cooper, C.L. (2002). *Workplace bullying: What we know, who is to blame, and what can we do?* London: Taylor and Francis.
- [55] Lewis, D. & Sheean, M.J. (2003). Introduction: Workplace bullying: Theoretical and practical approaches to a management challenge. *International Journal of Management and Decision Making*, 4(1), 1-10.
- [56] Vandekerckhove, W. & Commers, M.S.R. (2003). Downward workplace mobbing: A sign of times? *Journal of Business Ethics*, 45(1), 41-50.
- [57] Paparella, D., Rinolfi, V. & Cecchini, F. (2004). *Increasing focus on workplace mobbing*. European Industrial Relations Observatory On-line. (<http://www.eurofound.europa.eu>). [25.09.2006].

Pınar TINAZ

ptinaz@marmara.edu.tr

She is working in the Department of Labor Economics and Industrial Relations at Marmara University. She received her degree of Associate Professor at Management and Labor Psychology in 2000. Her primary research areas include mobbing, motivation, job satisfaction, organizational culture and climate and performance appraisal.

Sibel GÖK

sblgok@yahoo.com

She is working in the Department of Labor Economics and Industrial Relations at Marmara University. She completed her bachelor degree at Marmara University, Institute of Social Sciences in 2005. Her current research interests include work ethics, organizational communication, organizational health, organizational culture and climate, and bullying at the workplace.

I ıl KARATUNA

isilbirik@gmail.com

She has a Ph.D in Labor Economics from the University of Marmara Social Sciences Institute. She is a lecturer in the department of Office Management at Kırklareli University. Her current research interests include workplace bullying and harassment, organizational communication.